

Vedlegg til *Mangfoldige Trøndelag – oversikt over regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø og kulturlandskap i Trøndelag*

KULTURMILJØ – DE MENNESKESKAPTE SPORENE I LANDSKAPET

Kulturminner er alle spor kvinner, menn og barn til enhver tid har etterlatt seg og fremdeles etterlater seg i landskapet. Kulturminnene gir landskapet en historisk dimensjon, og er viktige kilder til kunnskap om den historiske utviklingen av våre fysiske omgivelser og menneskenes forhold til hverandre og til naturen. De store strukturene i landskapet, som nettverket av jernframstillingsanlegg i de indre delene av Trøndelag og restene etter store gårdsanlegg i de rike jordbruksbygdene, trekker opp de store linjene. De forteller historier om virksomhet, om produksjon og omfang, maktkamp, samfunnsdannelse og samfunnsendring. **Mindre strukturer som alleer og traktorveier, boreutstyr, rester av smie, verksted eller brakker etter den siste gruvedrifta viser detaljer av virksomhetene.** Mellom de store og mindre strukturene ligger de små detaljene. Disse forteller om menneskenes daglige gjøremål og handlinger opp gjennom århundrene. Restene av feller, bein, kritt Piper, redskap, patronhylser, skår av keramikk og glass, skosåler, rustne spiker og hermetikkbokser forteller de enkeltstående historiene tilknyttet individuelle og unike hendelser.

FORVALTNING AV KULTURMILJØ

Vi kan ikke ta vare på alle kulturmiljø, verken fra fortiden eller samtiden. Men vi må prøve å ta vare på et representativt utvalg av sporene etter menneskene før oss. Slik kan vi også få forståelse for fortiden i våre omgivelser. Vi må se på kulturmiljøene som en ressurs, ikke som et hinder for samfunns- og næringsutvikling. Det gamle og det nye kan gå hånd i hånd slik at det som ble skapt for lenge siden og det som skapes i dag kan bli verdifulle elementer i kulturmiljøet i framtiden. Det er viktig at vi ikke bidrar til å øke de naturlige nedbrytningsprosessene og ikke fører til at det enkelte kulturminnet forsvinner i vanvare. I stedet kan vi gjennom vår adferd bidra til at kulturminnene kan fortsette å være en kilde til opplevelse og kunnskap. Slik kan kommende generasjoner få like store opplevelser som oss i møtet mellom fortid og nåtid.

HVORFOR OVERSIKT OVER VERNEVERDIGE KULTURMILJØER, KULTURLANDSKAP OG FARTØY?

Til Regional plan for kulturmiljø i Trøndelag 2022 - 2030 følger det en oversikt over regionalt og nasjonalt verneverdige kulturmiljø, kulturlandskap og fartøy i Trøndelag, «Mangfoldige Trøndelag». Formålet med denne oversikten er å synliggjøre verneverdige kulturmiljøer og landskap som forteller viktige deler av Trøndelags historie, et samla bilde av Trøndelag som trønderne kjenner seg igjen i. Oversikten inkluderer i tillegg fartøy som er vernet per mai 2021, samt fartøy som er aktuelle for vernestatus.

Et kulturmiljø er et område hvor kulturminner inngår i en større sammenheng eller helhet. Kulturmiljøene er primært geografisk avgrensede områder og omfatter større, verneverdige kulturmiljøer – ikke enkeltbygg.

Et kulturlandskap er et geografisk område som har spor etter menneskelig virksomhet. I denne planen bruker vi begrepet kulturlandskap fordi vi først og fremst er opptatt av den kulturhistoriske og menneskeskapte dimensjonen i landskapet.

HVA INNEBÆRER DET AT ET OMRÅDE ER OPPFØRT I OVERSIKTEN OVER KULTURMILJØER, KULTURLANDSKAP OG FARTØY?

Oversikten er et kunnskapsgrunnlag som brukes i planlegging og utvikling i regionen, og bidrar til forutsigbarhet i framtidig planlegging ved at regionale kulturminneinteresser er kjent for allmennheten. Til miljøene i oversikten knyttes det både mål og retningslinjer.

Noen av områdene, eller deler av dem, har allerede et juridisk vern. Noen er fredet etter kulturminneloven, mens flere andre områder er regulert til bevaring gjennom plan- og bygningsloven eller har status som nasjonal interesse i by (NB!-områder). Nærmere opplysninger om fredete kulturminner og NB!-områder fremgår av den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden, mens gjeldende regulering går fram av kommunenes plandatabase. Eventuelle verneprosesser av kulturmiljø som ikke har noe juridisk vern vil måtte skje gjennom egne prosesser.

Noen områder omfatter til dels store områder. Det er ikke nødvendigvis alle enkeltelementene innenfor kulturmiljøene som har verneverdi, men området som helhet. Kulturminneverdiene ved kulturmiljøene vil fremgå av beskrivelsene.

Oversikten synliggjør kulturminneverdier i kulturmiljøer som ivaretas for fremtiden. Det understrekes at det også finnes andre verdifulle lokale kulturminner og kulturmiljøer i kommunene, samt andre fredete kulturminner i kommunene som det også er viktig å ta hensyn til i plan- og byggesaker.

BAKGRUNN FOR UTVALGET

Trøndelag fylkeskommune fikk inn over 300 forslag til kulturmiljøer, kulturlandskap og fartøy i 2019 og 2020 i forbindelse med planarbeidet. Den regionale kulturminneforvaltningen har foretatt en kulturminnefaglig vurdering av områdene. Det er lagt vekt på følgende i denne vurderingen:

- ⌘ Kulturmiljøet, kulturlandskapet eller fartøyet skal primært være et geografisk avgrenset område
- ⌘ Kulturmiljøene eller kulturlandskapet har stor tidsdybde
- ⌘ Kulturmiljø og kulturlandskap som også omfatter samiske eller nasjonale minoriteters kulturminner
- ⌘ Kulturmiljø som også kan omfatte fartøy, gjerne hjemmehavner
- ⌘ Alle områdene vurderes på samme grunnlag uavhengig av allerede vedtatt formelt vern
- ⌘ Området skal fortelle en vesentlig del av Trøndelags historie. For å bedre representativiteten knyttet til viktige tema i Trøndelags historie, er kulturmiljø som faller inn under et eller flere av følgende temaer prioritert: Jakt, fangst og fiske, bergkunst, bosetting, utmarksnæring, næringsveier og industri, religion og trosutøvelse, gravfelt og gravminner, forsvar og krig, folkehelse, rekreasjon og fritid, fellesskapets og demokratiets kulturminner, kystkultur og urbefolkning og etnisitet.

Det presiseres at utvalget er foretatt på bakgrunn av eksisterende kunnskap. Det er lagt vekt på kommunedelplaner for kulturminner og kulturmiljøer, i kommuner som har utarbeidet eller er i ferd med å utarbeide det, i utvelgelsen av kulturmiljøer. Det er også lagt vekt på Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Statsforvalterens fylkeskulturlandskapsplan/kulturlandskapsprosjekt (tidligere fylkesmannen), Riksantikvarens NB!-register og andre kulturminneregistreringer i valg av kulturmiljøer. Det er ikke foretatt systematiske nyregistreringer av kulturminner i forbindelse med kartleggingsarbeidet.

TEMALISTA – det vises før øvrig til temaliste med hovedtema og tilhørende undertema.